

among the general audience of listeners. Done obvious example of functioning of folk and variety collectives from Ukraine in the last quarter of the XX century to the today. It is established – folk music making typology of collective functioning in amateur music making, at the center of folk art, rural, urban and regional houses of culture, popularized through festivals and activities and involvement concerts various kinds of folk instruments the joint to the creative process as performers amateur and professional level artists (with various musical education and preparation); typology variety cultivated in sphere a combination of music making the bayan-accordion folk and elektro-instruments, where the role of bayan-accordion has the potential timbre diversity and himself mobile is instrument in terms scenic performances with the ability perform variety music, jazz, blues, Latino, funk, retro, pop music, hits disko etc.

It is proved – folk music making in the collective direction of Ukraine Bayan accordion is a widespread phenomenon and is included to wedding groups, folk musicians, taraf, which is due to participation in groups of musicians from special education, constant activities in authentic and amateur collectives in whole or in specific regions in particular, experiments in the field Instrumentation of different ethnic and national groups; variety direction oriented formations represented in the European tradition of accordion and bandoneon art and also jazz, rock, pop-collectives ethno and folk-direction, which have received a new styles formation in the direction of World music, Old stile and related forms of multicultural synthesis inherent in the variety world trends of today.

Key words: bayan, accordion, ensembles, folk direction, pop direction typology.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист., проф. Сташевський А. Я.

УДК786.65(477)«19»

А. В. Олексюк

МАНДОЛІНА В СИСТЕМІ НАРОДНО-МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У переліку струнно-щипкових інструментів, які широко побутували в музично-виконавській практиці України вагоме місце належить мандоліні. Поряд з гітарою та цитрою стає популярною у міському побутовому та салонному музикуванні інтелігенції як східних так і західних областей наприкінці ХІХ століття мандоліна як у якості сольного, так і акомпануючого інструменту [23, с. 43]. Найбільш

поширеним був неаполітанський тип інструменту з квінтовым строєм (g-d-a-e).

Однак справжнім злетом популярності інструменту став початок ХХ століття, з появою європейської моди на мандоліново-гітарні (т.зв. неаполітанські) оркестри, які виконували легкий розважальний репертуар, аранжування класики, італійських національних народних пісень. Мобільний, приємний за тембром і відносно нескладний в опануванні інструмент набув поширення в численних аматорських осередках, кінотеатрах, естрадних ревю, програмах вар'єте, концертних програмах, громадських святкуваннях, став основою численних гімназичних та шкільних колективів, формуючи помітний пласт в музично-інструментальній культурі країни першої половини ХХ століття.

Історії західноєвропейської мандолінової творчості та вивченню конструктивних особливостей інструменту присвячено ряд досліджень А. Семикозова [22], та Н. Башмакової. Проте науковому дослідженню мандолінової традиції українських земель досі приділено вкрай обмежену увагу. Окремі згадки про неї в контексті становлення інших виконавських напрямків є в дисертації Вікторії Сидоренко "Гітарна традиція Львова як складова академічного народно-інструментального мистецтва України." (Львів, 2009) [23], Олени Скопцової "Становлення та особливості розвитку народного хорового виконавства в Україні: кінець ХІХ – ХХ століття" (К., 2005) [24], О. Бортник "Формування і розвиток домрового мистецтва на Україні в аспекті російсько-українських музичних зв'язків" (К., 1981) [2]. Окремі аспекти заторкуються Н. Костенко [10], О. Легкун [11] у контексті музичної регіоналістики, певних специфічних форм музикування чи музичного шкільництва Л. і Т. Мазепами [14], Н. Пасічняк [16], П. Дроздою [4] (аматорських, просвітницьких, оркестрових тощо).

Мета статті – окреслити сферу побутування мандоліни у різних формах музикування та музичної освіти України.

Популяризації мандолінової традиції на українських землях сприяли гастрольні виступи неаполітанських оркестрів та уподібнених до них колективів з цими інструментами у складі, а також радіострансляції численних відомих колективів з різних країн Європи. Так, у дослідженні становлення гітарної традиції в Одесі В. Сидоренко наводить дані про "серію виступів (5 концертів) студентського оркестру мандоліністів та гітаристів з Італії під проводом знаменитого іспанського композитора Енріке Гранадоса. За прикладом цього колективу два одеські музиканти, греки за походженням, Анотопуло і Ходумоглу³, організували подібні колективи, до складу яких входили виконавці на мандолінах та шестиструнних гітарах... Були традицією запрошення гітаристів-солістів

³ У доступних джерелах імена обидвох музикантів вказані без імен та ініціалів.

та ансамблів з їх участю не лише для виступів на концертній естраді, але й у найвишуканіших ресторанах, казино, як супровід у популярних танцювальних школах” [23, с. 52]. У подальшому “Одеський листок” 1907 року сповіщав про участь власного міського оркестру мандоліністів і гітаристів серед колективів, задіяних при проведенні масштабного розважального дійства – конкурсу краси, який відбувся 23 червня цього року.

З анонсів радіопрограм на західноукраїнських територіях (з Варшави, Відня, Праги, Будапешту, Мілану, Брюсселю, Флоренції та інші радіостанції), які періодично транслювалися на всю польську територію) відомо про концерти професійних мандолінових оркестрів з Брно, Штутгарта, Гельсберга, Відня, Будапешту тощо, що вказує на формування високої слухацької культури та знаходження ланолінового виконавства в руслі провідних європейських тенденцій.

Мандоліна як інструмент набуває поширення на українських землях насамперед у *аматорському музикуванні*. Колективи з цими інструментами у складі функціонують в ремісничих, заводських, виробничих професійних об’єднаннях. М. Радзівський, аналізуючи діяльність народно-інструментальних колективів цього періоду, згадує поряд з домрово-балалаєчними оркестрами в Києві (при заводах “Арсенал”, “Більшовик”, клубі залізничників ім. М. В. Фрунзе), Сумах, Луганську також мандоліні (“неаполітанські”) та українські народні оркестри, організовані Л. Гайдамакою, М. Гелісом, та самим М. Радзівським у Харкові, Кременчуці та Києві [20, с. 7].

Мандолінові колективи (мандоліни у поєднанні з гітарами, тамбуріцами, струнно-смичковими інструментами,) протягом 1910-1950 років присутні *в розважальній сфері музикування*: міських та клубних урочистостях, театрах легких жанрів, інтермедіях у кінематографі.

Потреба забезпечення виконавського потенціалу зробила насущною необхідність підготовки. Проте на відміну від академічної сфери, мандоліністи здебільшого оволодівають грою на інструментах в аматорських гуртках і осередках під орудою їх керівників, і короткотривалих курсах. Колективами аматорських об’єднань здійснюється велика концертна діяльність як внутрішнього характеру (на урочистостях гуртків, навчальних закладів чи клубів, при яких вони функціонують) так і гастрольна діяльність та участь у радіотрансляціях – очевидно у прямих ефірах, наживо.

У 1907 р. у Львові заснований Аматорський Гурток Мандоліністів “Тенсьль” (Kółko Amatorskie Mandolinistów “Geśl”), у 1916 р. – гурток “Ліра” (Koło Mandolinistów “Lira”), який виступав у навколишніх курортних містечках, успіхом користувалися гурток мандоліністів “Тейнал” (Koło mandolinistów “Hejnał”) під орудою Адама Еплера (його виступи зі Львова нерідко транслювалися по всім радіостанціям Польщі),

оркестр мандоліністів Музичного гуртка при Державній технічній школі (Koło Muzyczne Państwowej Szkoły Technicznej), гурток мандоліністів “Типографія (KołoMandolinistów “Typografja”). Відомо також про виступи мандолінових оркестрів у 1929 р. у благодійних вечорах книговидавців “Die Liedertafel” (“Wohltätigkeitsvereines der Buchdrucker”) у Чернівцях [25, с. 5].

Їх виступи регулярно транслюються по радіо, преса анонсує збірні концертні програми за участю колективів мандолінового, мандоліно-гітарного, мандоліно-струнного, мандоліно-тамбурового складів. Ювілеї (15, 20-ти річчя) функціонування осередків святкуються з великим розмахом, винаймаючи найбільші зали театрів міста.

Для української громади Галичини не менш важливими були колективи та акомпануючі можливості мандоліни **в осередках читальні “Просвіта”**, які були центрами плекання національної культури краю. Так, у збірній читальній академії до “90-ліття смерти будителя українського народу о. Маркіяна Шашкевича” у селі Дарахові коло Теревовлі солістка Катерина Пасічник в супроводі гітари і мандоліни виконала солоспів В. Матюка “Цвітка дрібная” [8, с. 6]. У 1937 році у Шевченківському в читальні Вашівців виступив струнно-mandolinovий оркестр під орудою Я. Шевчика [3, с. 8], подібні оркестри активно працювали при читальнях села Підбірці (1928), Нового Знесіння коло Львова (диригент М. Семен), Дзвиняча (під проводом Теодора Угринюка). Городка, Новосілець, Джурина (коло Чорткова).

Цікавою формою співпраці з оркестром вирізнялась читальня Заліщик в травні 1939 року при постановці дитячої опери “Коза-Дерева”: “Через недостачу фортепіану пригравала під проводом п. Кореня Володимира оркестра, зложена зі скрипок, флету, мандолін та гітари. Оркестра робила досить симпатичне вражіння” [6, с. 5].

Дитячі, молодіжні та дорослі колективи з мандолінами у складі зустрічаємо також як у осередках спортивно-патріотичного виховання української молоді (наприклад при львівському товаристві “Сурма”, бережанському Пласті, клуб мандоліністів (“Klub Mandolinistów”) діяв при польській спортивно-молодіжній організації “Sokol” на Личакові у Львові) і навіть у релігійних інституціях (як, наприклад, при Організації греко-католицької молоді Бачкерестура на Закарпатті).

Рівень їх виконавства був достатньо вимогливий, а слухацька культура сформованою, про що красномовно свідчить рецензія на гастрольний вступ: “Хор Кубанських Козаків, який виступив вчора в салі театру Ріжнородностей, де зразок найгіршої та найнесмачнішої «халтури», яку тільки можна собі уявити. Ніюдин з зал яких, емігрантських ресторанів у Берліні чи Парижі не посмів би ангажувати цей ансамбль шести балалайок (у цьому дві – це мандоліни, одна гітара) , з репертуаром «концертних мазурків», в яких не знаєш де дошукатись не

тільки «концертности», але й мазурка, ще й з виконанням на одному рівні з продукціями першого ліпшого студентського гуртка мандоліністів» [5, с. 5].

Слід відзначити також виняткове значення мандолінового музикування у шкільному та гімназичному середовищі. Беручи до уваги старший вік тогочасних гімназистів, форми їх музикування нерідко мали самоорганізований характер і ставали засобом захоплюючої мистецько-просвітницької діяльності. Вже у 1906 р. у Бережанах діяв оркестр мандоліністів, яким керував гімназист Роман Ставничий, а до його складу входили Степан Глібовицький, Степан Волошиновський, Корнило Лопатинський, Лев Лепкий, Омелян Пацлавський, Юліян Соневицький, Іван Соневицький, Осип Турчин, Іван Трач. «Мандоліністи не дармували, а збирались на проби кожної суботи, грали для своєї приємности, підготовляли репертуар, щоб було чим заповнити вільний час шкільних вакацій. Надійшли вакації, ровер, у наплечнику пара білизни, бритва та ... мандоліна і – в дорогу, на Рогатин, Ходорів, Стрий, Сколе, часами Бурштин... Всюди давали концерти, що звичайно закінчувались танцювальними вечорами, а то й «балями»» [1, с. 92–93]. Гастрольною діяльністю займався й бурсацький оркестр (квартет мандоліністів) м. Жовква. У лютому 1910 року організовано гурток мандоліністів у гімназії м. Сокаль, який був постійною окрасою свят з вшанування Т. Шевченка і М.Шашкевича (у 1912 році його очолював учень 6-го класу Микола Тимошик).

До 1902-1904 років належать згадки про виступи студентського оркестру Львівської політехніки в Закопаному (orkiestra mandolinistów Politechniki Lwowskiej). У 1911 р. засновано Студентський Гурток Мандоліністів «Мендельсон» (Akademickie Koło Mandolinistów «Mendelson») під орудою Оскара Ванделя [14, с. 82]. Струнно-мандоліновий ансамбль під керівництвом вчителя музики і співу Романа Прокоповича активно діяв і при III Гімназії ім. короля С. Баторія (III Gimnazjum im. Króla Stefana Batorego, заснований у 1930 році). Інструменти та нотну бібліотеку тут було засновано стараннями адміністрації і батьківського комітету [28, с.14].

У контексті діяльності руху есперантистів у Львові згадуються виступи Львівського гуртка мандоліністів «Серенада» (Lwowskie Koło Mandolinistów «Serenada»), яке очолював Ромуальд Малевський. Загальне число членів наближалось до 80 осіб, при гуртку також були курси гри, які відвідувало 18 учасників, репетиції проводились двічі на тиждень.

У 1931 році в Косові в урочистостях, приурочених до вшанування ювілею «Рідної школи» виступили колективи співацько-драматичного гуртка Народного Дому під управою п. Дудучука, як керівника і композитора-аранжувальника оркестрового складу: «Вязанку українських пісень» його власного укладу на оригінальну струнну

оркестру, зложеною зі скрипок, гітар, мандолін, цимбалів, челя й басу; складно виконані під його проводом (при чому він сам грав на скрипці) музичні точки діждалися заслуженого загального грімкого признання” [21, с. 4]. Традиції збереглися частково і у повоєнний час. Зокрема, в Копичинцях домрово-мандоліновий оркестр при середній школі було закладено в 1947 р. (засновник та керівник Степан Іванків).

У системі фахової освіти навчання на мандоліні зустрічається вкрай рідко, поступаючись домрі, бандурі і балалайці. Значно частіше мандоліни зустрічаються на західно-українських територіях, а також у Києві, де “...здебільшого було поширене музикування на так званих неаполітанських інструментах (мандоліна, гітара, концертино)” [12, с. 214]. Однак у визначенні типів виконавських колективів і самих назв інструментів на Східній Україні зустрічаються й підміни чи помилки дописувачів, що може ввести дослідників в оману. Так, Ю. Лошков наводить факти з повідомлень преси про колектив “оркестр з балалаєчників і мандоліністів” харківського училища сліпих (“Южный край” від 5.01 1906), гастролі в Харкові “Великоруського оркестру” В. Андрєєва з мандолінами у складі (“Утро” від 10.11 1912 року), а також “повідомлення про те, що в харківському товаристві «Просветительный досуг» («Южный край» від 10.09 1913 року) здійснюється викладання на мандоліні без, водночас, згадок про домру суперечить фактам: В. Комаренко з 1909 р. викладав гру на балалайці та домрі при згаданому товаристві, а на фотографії оркестру цього товариства 1911 р. зображений суто домрово-балалаєчний склад” [12, с. 213].

Багато з відомих професійних музикантів-домристів починали навчання як виконавці на мандоліні. Так, відомий педагог Харківських та Київських музичних вишів, диригент оркестру народних інструментів Харківської філармонії та Державного ансамблю танцю УРСР у Києві, організатор і керівник ансамблю народних інструментів Національної музичної академії України Микола Тимофійович Лисенко (1918-2007) розпочав своє навчання з опанування мандоліни: “Я грав ще з дитинства, у мене був старший брат Гриша, який навчався в Одесі, у педагогічному інституті та грав там як любитель на мандоліні. Коли він приїхав в село (я був тоді в другому класі), він привіз мені мандоліну, і я начал на ній грати самостійно. Пізніше вступив до училища в Харків”, – згадував діяч народно-інструментального виконавства [9, с. 7].

Клас народних інструментів, де гра на мандоліні велась поряд з домрою, кобзою, балалайкою, бандурою, цимбалами було відкрито у музичній професійній школі Харкова у 1921 році. “Випускники цього навчального закладу отримували кваліфікації оркестранта, соліста, інструктора народних інструментів. Із 1922 року в Україні функціонувало понад тридцять музичних професійних шкіл і в більшості із них створені класи народних інструментів” [1, с.18].

Навчання на цьому інструменті практикувалось у одному з львівських навчальних закладів, який може претендувати на першість у сфері професійної підготовки виконавців легкого жанру: “Затверджений міністерством «Приватний львівський музичний інститут» приймає вписи щодня ... з винятком неділь і свят. Наука гри на інструментах, співу і теоретичних предметів, приготівні курси до державного іспиту⁴, курси акомпаняменту, легкої музики (джеззової) та наука гри на струнних інструментах (мандоліна, гітара тощо)” [17, с. 8].

Дещо активнішими є згадки про викладання гри на мандоліні в роки німецької окупації, що зумовлено попередньо зміцнілою популярністю, мобільністю, доступністю інструменту і толеруванням його панівною владою. Так, у численних показових пропагандистських статтях про табори українців, вивезених на примусові роботи до Німеччини, щоразу згадується музикування на мандолінах як свідчення культурного проведення дозвілля. У німецькомовних українських виданнях є рекламні оголошення щодо курсів і продажу інструментів.

Народний відділ Проскурівської музичної школи у 1942 році в переліку інструментів подає домру, мандоліну, гітару, балалайку [19, с. 4].

Усвідомлення потреби підтримки опанування і популяризації народного інструментарію України в умовах їх витіснення інструментами “масового виробу як гітара, гармоніка, мандоліна й інші” висловлював і визначний популяризатор української кобзи П. Конопленко-Запорожець, підкреслюючи, що ці, менш досконалі порівняно з кобзою чи бандурою, інструменти набули поширення завдяки своїй відносній дешевизні виготовлення, тому “опанували не лише наш край, але й світові ринки” [7, с. 64].

Репертуар, який виконувався подібними колективами, формувався здебільшого з перекладів популярної класики, актуальних танцювальних і пісенно-розважальних жанрів, нерідко італійських та іспанських композицій, а також обробок і попури з народних пісень. Показовим може бути приклад виконавських програм низки аматорських колективів Кременеччини, що складались зі скрипок та народних інструментів (мандоліни, балалайки, домри), який на підставі архівних матеріалів наводить у своєму дослідженні О. Легкун: “Такі оркестри працювали в с. Мізюринці Крем’янецького повіту та в м. Радивиліві. Мізюринський колектив (кер. Д. Лавренюк) мав у своєму репертуарі попури з українських народних пісень ... Радивилівський колектив, судячи з програми виступів, був більш професійним. Популярністю користувалися «Весільні звуки» Й. Штрауса, «Шампанські хвилі» Ботарі, «Віденський вальс» Григор’єва, уривки з оперети Фельдмана «Цариця квітів» ...” [11, с. 76–77]. Поряд з подібними, у радіопрограмах Львова зустрічаються

⁴ Централізовані державні іспити на здобуття права педагогічної діяльності.

переклади на мандоліновий оркестр “Полонезу” Й. К. Огінського, “Frottola Italiana” Т. Йотейка, камерно-вокальні композиції з ансамблевим акомпанементом (“Лірична Сюїта” для мецосопрано, флейти, мандоліни, скрипки, альту, віолончелі Яна Галля) [13, с. 1], у програмі оркестру “Типографія” під орудою Стефана Ткачука є Концертна увертюра № 1 Б. Коцка та Попурі з опери “Trubadur” Дж. Верді [29, с. 4].

Такий тип притаманний аматорській практиці, що підтверджує її дослідниця О. Скопцова: “Аматорська форма відзначається спіранням на носіїв фольклорної пісенної традиції, тісними зв’язками з етно-регіональними й локальними пісненими і музично-інструментальними традиціями, художньо-стильовою строкатістю репертуару, переважанням сімейно-побутової тематики, жанрів хорових обробок і аранжувань українських народних пісень, створених композиторами-аматорами або керівниками колективів, певним рівнем виконавської майстерності співаків” [24, с. 86].

Нечисленними є й *нотні видання вітчизняного мандолінового репертуару*: так, наприклад Збірка у восьми зошитах “Мандолінки: українські пісні на скрипку або мандоліну” Я. Ярославенка, яка вийшла в очолюваному ним видавництві “Торбан” включала характерний виконавський репертуар: “Кладочка, кладочка”, “Ми сини могутньої України”, “Ой по горі, по горі”, “Ой та зажурились”, “Прощай, дівчино”, “Ой чого ж ти зажурився”, “Вийшли в поле косарі”. Серед польських авторів Львова слід виділити Альфреда Пльона – активного діяча музичної культури єврейської громади міста (у якій музикування на струнно-щипкових інструментах було особливо поширене), який зокрема видав “Школу гри на мандоліні” (“Szkola gry na mandolinie”, 1911)⁵ [27]. Розважальна музика для мандоліни та її ансамблів найчастіше видавалась у Варшаві, Лодзі та Петербурзі. Зокрема, варшавські видання творів Василя Присовського були добре відомі виконавцям як східних так і західних земель України.

Поширення інструменту зумовило й чималий попит на інструменти, їх комплектуючі, осередки їх ремонту. Мандоліни іноземного виробництва були доступні через обширну мережу магазинів та пунктів прокату музичних інструментів. Так, відомий фахівець з інструментознавства Томаш Пануфнік підкреслює першість Німеччини у світовому виробництві струнних інструментів, у тому числі й мандолін, і наводить тогочасну статистику: “Наприклад, варто навести приклад експорту лише одного міста Маркенкірхен в Саксонії з населенням 10000 жителів. У 1903 році він коливався від 15 до 20 мільйонів одиниць різних найменувань, і з цього числа припадає на Росію і Польщу близько біля 12 мільйонів, причому протягом року вивезено на Схід: скрипок 25000,

⁵Йому належать також “Praktyczna szkola gry na gitarze” (1912), “Szkola gry na cytrze” (1914).

гітар, мандолін і балалайок до 50000” [26, с. 144].

Власне виробництво інструментів в Галичині до приходу радянської влади у 1939 році було представлене львівською фабрикою Францішка Невчика, де значимість інструменту у об’ємах виробництва винесена навіть в назву закладу: “Перша краєва фабрика оркестрових інструментів, струнно-смичкових, духових, а також мандолін і гітар” (“Pierwsza Krajowa Wytwórnia Instrumentów Orkiestrowych, Smyczkowych i Dętych oraz Mandolin i Gitar”). Однак серед інструментарію, який числиться на її гарантійному обслуговуванні, серед струнно-щипкових інструментів згадуються лише концертні цитри (очевидно більш доступні, а отже й демократичні інструменти – гітари, мандоліни і тамбуріци, подібних послуг не передбачали). Натомість у 1942 році ремонт та виготовлення гармоній, віденських балалайок, мандолін здійснює Полтавська фабрика музичних інструментів [18, с. 4].

Довоєнне виробництво, знищене перед початком війни, у 1942 році поновлює і Київський музичний комбінат: “Зараз тут майстри високої кваліфікації виробляють та ремонтують піаніно, скрипки, мандоліни, бандури, гітари та гармонії. Деякі струнні інструменти виробляють тут далеко кращої якості, ніж раніше” [15, с. 4].

Зі здійсненого огляду очевидно, що традиція мандолінового мистецтва в Україні протягом першої половини ХХ століття охоплювала всі сфери музикування: аматорське, шкільне (скероване на розвиток музичних здібностей), клубне тощо. Тут представлено найрізноманітніші форми концертної практики – ансамблева, камерно-вокальна з ансамблями у супроводі, оркестрова різних складів. Представництво мандолінових колективів наявне в естрадно-розважальній, театральній сфері, кінематографі, громадських урочистостях, просвітницькій, учбово-виховній роботі, вони складають істотну долю як в музичному житті регіональних осередків, так і гастрольних виступах та найбільш представницьких радіоефірах. Витіснення мандоліни з концертної практики відбулося через спад популярності неаполітанських оркестрово-ансамблевих складів у Європі та поширення державної фахової освіти, де закріпилися домра та балалайка. Однак історичний період розквіту мандолінової традиції заслуговує на докладнішу увагу та подальше більш глибоке вивчення.

Література

1. **Бережанська** земля: історично-мемуарний збірник / [ред. Василь Лев]. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто : НТШ, 1970. – 877 с.
2. **Бортник Е.** Формирование и развитие домрового искусства на Украине в аспекте русскоукраинских музыкальных связей : автореф. дисс... канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 / Е. Бортник. – К., 1981. – 26 с.
3. **Діло.** – 1937. – №146. – 06.07. – С. 8.
4. **Дрозда П. В.** Феномен колективного

народно-інструментального музикування західно-українського регіону : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав., спец. : 17.00.03 «Музичне мистецтво» / П. В. Дрозда ; Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка. – Львів, 2010. – 19 с. **5. З концертової салі** // Діло. – 1933. – №175. – 08.07. – С. 5. **6. Коза-Дере́за** // Діло. – 1939. – №116. – 24.05. – С. 9. **7. Конопленко-Запорожець П.** Кобза і бандура. – Вінніпег, Канада. – 1963. – 167 с. **8. Концерт-академія** в честь Маркіяна Шашкевича // Діло. – 1933. – № 270. – 14.10. – С. 6. **9. Костенко Н. Е.** Беседа-інтерв'ю с Н. Т. Лысенко и Б. А. Михеевым / Наталья Костенко // Наша газета. – 2004. – № 9. – 30 декаб. – С. 6–7. **10. Костенко Н.** Української чотирьохструнної домри – 100 лет / Н.Костенко // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / [під заг. ред. Н. Є. Трегуб]. – Х. : ХДАДМ, № 1, 2. – 2009. – С. 43–46. **11. Легкун О. Г.** Діяльність аматорських колективів Кременеччини у 20-х – 30-х роках ХХ століття / О. Г. Легкун // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. / [упоряд. В. Г. Виткалов; редкол.: А. Г. Баканурський, С. В. Виткалов, О. М. Гончарова та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ]. – Рівне : РДГУ, 2014. – Вип. 20. – Т. 1 – С. 74–79. **12. Лошков Ю. І.** Домрове виконавство в Україні (початок ХХ ст.) / Ю. І. Лошков // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2011. – № 4. – С. 211–214. **13. Львівське радіо** // Діло. – 1937. – №79. – 11.04. – С. 1. **14. Мазепа Л. З.** Шлях до музичної Академії у Львові : у 2-х тт. / Л. З. Мазепа, Т. Л. Мазепа. – Львів : СПОЛОМ, 2003. – Т. 1 – 288 с. **15. Музичний комбінат** // Нове українське слово. – 1942. – № 22. – 30.01. – С. 4. **16. Пасічняк Л. М.** Академічне народно-інструментальне ансамблеве мистецтво України ХХ ст. : історико-виконавський аспект : дис... канд. мистецтвознавства : спеі. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Пасічняк Лілія Михайлівна. – Івано-Франківськ, 2007. – 255 с. **17. Оголошення** // Діло. – 1935. – № 142. – 01.06. – С. 8. **18. Полтавська фабрика музичних інструментів** // Голос Полтавщини. – 1942. – №19. – 05. 03. – С. 4. **19. Проскурівська музична школа** // Український голос (Проскурів). – 1942. – № 34. – 26. 04. – С. 4. **20. Радзівеський М.** Оркестр народних інструментів «МІК» / М. Радзівеський // Музика масам. – 1928. – № 2. **21. Свята «Рідної Школи»** // Діло. – 1931. – № 255. – 12.11. – С. 4. **22. Семикозов А. А.** Западноевропейская история мандолины в аспекте проблем дифференциации и дефиниции струнно-щипковых инструментов / А. А. Семикозов // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. – 2012. – № 13. – С. 153–159. **23. Сидоренко В. Л.** Гітарна традиція Львова як складова академічного народно-інструментального мистецтва України. : дис... канд. наук : спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Сидоренко Вікторія

Леонідівна. – Львів, 2009. – 231 с. **24. Скопцова О. М.** Становлення та особливості розвитку народного хорового виконавства в Україні (кінець XIX–XX століття) : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / Скопцова Олена Михайлівна. – К. : 2005. – 178 с. **25. Die Liedertafel** des Wohltätigkeitsvereines der Buchdrucker // Ostjüdische Zeitung. – 1929. – № 1186. – 17.03. – С. 5. **26. Panufnik T.** Przemysł muzyczny w Polsce / Tomasz Panufnik // Rzemiosło. – 1932. – Zesz. 6, 7. – październik. – S. 144–145. **27. Plohn A.** Praktyczna szkoła gry na mandolinie / ułożył Alfred Plohn / Wyd. nowe powiększone. – Kraków : A. Piwarski i Ska, [1931]. – (Kraków : sztych i druk : «Akord»). – 52 s. **28. Sprawozdanie** Dyrekcji Państwowego Gimnazjum II im. K. Szajnochy we Lwowie za rok szk. 1926/27. – Lwów, 1927. – 53 s. 2. **Wieczór** «Typografji». // Ognisko : czasopismo dla spraw drukarskich i pokrewnych zawodów. – 1929. – № 12. – S. 4.

Олексюк А. В. Мандоліна в системі народно-музичного мистецтва України першої половини XX століття.

У статті здійснено спробу окреслення сфер побутування мандоліни у різних формах музикування та музичної освіти України. Встановлено, що злетом популярності інструменту став початок XX століття, з появою європейської моди на мандоліново-гітарні (т.зв. неаполітанські) оркестри, які виконували легкий розважальний репертуар, аранжування класики, обробки італійських та національних народних пісень.

Доведено, що мобільний, і відносно нескладний в опануванні інструмент, набув поширення в численних аматорських осередках, кінотеатрах, естрадних ревію, програмах вар'єте, концертних програмах громадських святкувань, став основою численних гімназичних та шкільних колективів, формуючи помітний пласт в музично-інструментальній культурі країни першої половини XX століття.

Ключові слова: виконавська традиція, аматорські музичні осередки, мандоліновий репертуар, естрадно-розважальна музика.

Олексюк А. В. Мандолина в системе народно-музыкального искусства Украины первой половины XX столетия.

В статье предпринята попытка определения сфер бытования мандолины в различных формах музицирования и музыкального образования Украины. Установлено, что взлетом популярности инструмента стало начало XX века, с появлением европейской моды на мандолиново-гитарные (т.н. неаполитанские) оркестры, исполняющие легкий развлекательный репертуар, аранжировки классики, обработки итальянских и национальных народных песен.

Доказано, что мобильный и относительно несложный в освоении

инструмент, получил распространение в многочисленных любительских объединениях, концертных программах общественных празднеств, кинотеатрах, эстрадных ревю, программах варьете, стал основой многочисленных гимназических и школьных коллективов, формируя весомый пласт в музыкально-инструментальной культуре страны первой половины XX века.

Ключевые слова: исполнительская традиция, любительские музыкальные центры, мандолиновый репертуар, эстрадно-развлекательная музыка.

Oleksjuk A. V. Mandolin in the system folk music Ukraine the first half of the twentieth century.

In article done attempt delineation of spheres of existence mandolin in various forms of music making and music education in Ukraine. It is established, that stage popular instrument was the beginning the XX century, with the advent of European fashion mandolinovo-guitar (so-called neapolitan) orchestras, performing an easy entertaining repertoire, arrangements of classics, processing and national Italian folk songs.

It is proved – mobile and comparatively simple in mastering instrument became widespread in numerous amateur cells, cinemas, variety revue, variety show programs, concert programs, public celebrations, became the basis of numerous high-school and school groups forming a visible plast in music-instrumental and culture of the country first half of the XX century.

Representative groups mandolinovyh available variety and entertainment, theatrical field, film, public celebrations, educational, training and education process, they make up a significant share in the musical life as regional centers and touring performances and most representative radio. Displacement of mandolin concert practice was due to a decline in popularity Neapolitan-orchestral ensemble of warehouses in Europe and the extension of State special education, where entrenched domra and balalaika.

Key words: performing tradition, amateur musical centers, mandolina repertoire, variety and entertainment music.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – к. пед. наук, доц. Душний А. І.